

cve

Center mot
våldsbejakande
extremism

Våldsbejakande extremism i Sverige

En sammanfattning

Center mot våldsbejakande extremism – Samlad kunskap. Samordnade insatser.

CVE ska stärka det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism i Sverige, och ytterst förebygga ideologiskt motiverad brottslighet och terrorism. CVE är ett självständigt nationellt center inom Brå.

Center mot våldsbejakande extremism, CVE

Produktion: Odélius & CO #22-4691

Foto: Polisen

© Brottsförebyggande rådet, Brå 2022

www.cve.se

Innehåll

Sammanfattande punkter	3
Inledning	4
De tre våldsbejakande extremistmiljöerna	4
Den våldsbejakande islamistiska miljön	5
Den våldsbejakande högerextrema miljön	5
Den våldsbejakande vänsterextrema miljön.....	6
Vad innebär radikalisering?	7
Beröringspunkter med andra våldsmiljöer	8

Sammanfattande punkter

- I en demokrati kan våldsbejakande extremism betecknas vara ideologier som tar avstånd från demokratins spelregler och uppmuntrar till våld och andra brott som politiska redskap.
- Säkerhetspolisen har identifierat tre våldsbejakande miljöer: den våldsbejakande islamistiska, den våldsbejakande högerextrema och den våldsbejakande vänsterextrema miljön.
- Våldsbejakande islamister drivs av att styra samhället enligt en extrem och hårdför tolkning av islam. Exempel på måltavlor: allmänheten, judar, HBTQI-personer, tjänstepersoner och kristna.
- Våldsbejakande högerextremister drivs av antisemitiska, rasistiska och antidemokratiska idéer. Exempel på måltavlor: muslimer, judar, invandrare, HBTQI-personer, politiker och tjänstepersoner.
- Våldsbejakande vänsterextremister drivs av antidemokratiska idéer om att politiska motståndare som högerextremister och kapitalister bör bekämpas med våld. Exempel på måltavlor: högerextremister, anhängare av högerpartier och företrädare för vissa företag och myndigheter.
- Radikalisering är en komplicerad process. Det finns ingen enskild anledning till att någon radikaliseras (eller inte radikaliseras).
- Det kan finnas överlapp mellan våldsbejakande extremism och annan brottslighet. Att förebygga inträde i våldsbejakande extremism kan därmed även förebygga inträde i andra våldsmiljöer.

Inledning

I Sverige råder en grundlagsfäst rätt att tycka, tänka och säga vad vi vill. Vi har åsikts-, organisations- och religionsfrihet så länge de demokratiska spelreglerna efterlevs och inte begränsar någon annans rätt.

Accepterar inte grundläggande demokratiska värden

Våldsbejakande extremistiska aktörer och ideologier accepterar inte grundläggande demokratiska värden. Inom dessa ideologier rättfärdigas eller uppmuntras kränkningar av andras rätt att utöva sina grundlagsskyddande rättigheter. Det kan handla om att använda, uppmuntra till eller rättfärdiga våld eller andra former av brott för att nå sina politiska mål. Det är dock värt att påpeka att våldsbejakande extremister inte alltid tar till fysiskt våld. De kan också ägna sig åt psykologiska våldshandlingar som olaga hot eller otillåten påverkan.¹

Rättfärdigar ideologiskt motiverad brottslighet

Våldsbejakande extremister ägnar sig åt, uppmuntrar eller på annat sätt rättfärdigar ideologiskt motiverad brottslighet. Det är inte förbjudet att ha våldsbejakande extremistiska åsikter. Däremot är det inte tillåtet att ta till våld eller andra brottsliga handlingar för att agera med ideologin som utgångspunkt.

¹ Otillåten påverkan är brott som innebär att någon genom trakasserier, hot eller andra våldshandlingar mot personer eller egendom försöker påverka beslut som fattas av politiker eller tjänstepersoner.

De tre våldsbejakande extremistmiljöerna

Våldsbejakande extremister kan agera ensamma eller i grupp. Men så gott som alla är en del av vad som brukar beskrivas som en våldsbejakande extremistmiljö. Miljön är som en slags ideologisk gemenskap, där extremister delar idéer, organiserar sig och uppmuntrar, planerar och som yttersta konsekvens begår brott. En våldsbejakande extremistmiljö kan innehålla politiska partier eller organisationer som står varandra nära. Den kan också innehålla lösare nätverk av extremister. Dessa kan bestå av familjer eller kompisgäng, men också chattgrupper. Våldsbejakande extremistmiljöer kan alltså både vara fysiska och virtuella.

I Sverige har Säkerhetspolisen pekat ut tre våldsbejakande extremistmiljöer:

- Den våldsbejakande islamistiska miljön
- Den våldsbejakande högerextrema miljön
- Den våldsbejakande vänsterextrema miljön.

Säkerhetspolisen följer de tre miljöerna eftersom de bedömer att det inom dessa finns individer och grupper som vill, eller kan, begå brott med målet att förändra Sveriges demokratiska styre. Utvecklingen kan också leda till en förändrad syn på våldsbejakande extremism.

— På sikt kan det bli mindre relevant att dela in extremistmiljöer på en vänster- eller högerskala, eller utifrån religiös och politisk åskådning, då de som uttrycker ett hot mot samhällsföreträdare snarare är antidemokratiska och samhällsföraktande än våldsbejakande, säger Ahn-Za Hagström, analytiker hos Säkerhetspolisen.

Störst hot från ensamagerande gärningspersoner

Det största hotet kommer inte nödvändigtvis från grupper eller organisationer, utan från så kallade ensamagerande gärningspersoner. Det är individer som utför attentat utan påvisbara kontakter med en fysisk våldsbejakande extremistisk miljö eller utan att vara medlem i en grupp/organisation. Ensamagerande gärningspersoner finns inom alla tre våldsbejakande extremistmiljöer. Det finns också våldsbejakande extremister som inte alltid kan sorteras in i de tre beskrivna miljöerna. Istället fokuserar de på sakfrågor som exempelvis djurrätt, miljörett eller kvinnohat (så kallade 'incels').

1. Den våldsbejakande islamistiska miljön

Den våldsbejakande islamistiska miljön är idag den största miljön i Sverige, sett till antal individer. Enligt Säkerhetspolisen utgör rörelsen tillsammans med den våldsbejakande högerextrema miljön de allvarligaste terrorattentatshoten i Sverige.

Ett samlingsbegrepp på grupper och aktörer

Våldsbejakande islamistisk extremism är ett samlingsbegrepp på grupper och aktörer som vill ersätta demokratin med ett styre som grundas på hårdföra och bokstavliga uttolkningar av islam. I Sverige (liksom i andra länder) består den idag framför allt av individer och grupper som följer en ideologi som kallas för salafi-jihadism. Salafi-jihadism är en liten minoritet inom salafism. Salafism är en konservativ teologisk inriktning inom sunni-islam som syftar till att leva och organisera samhället som i 600-talets Saudiarabien. De är emot demokrati som styrelseskick. De eftersträvar sträng könssegregation och förespråkar en värdekonservativ livsstil. Vad som skiljer våldsbejakande islamister från det stora flertalet salafister är att de förespråkar våld – jihad – för att bygga ett salafistiskt samhälle. Det här är något som andra salafister tar avstånd från.

Allmänheten är den troligaste måltavlan

Den breda allmänheten är den troligaste måltavlan för våldsbejakande islamistiska terrorattentat. Allmänheten i västländer betraktas av många våldsbejakande islamistiska extremister som "otrogna" och medansvariga till att muslimer lider och förtrycks, till exempel genom västländers krig i Mellanöstern. Därmed är de legitima måltavlor för våld. Grupper som judar, HBTQI-personer (homo, bi, trans, queer och intrasex) kan också vara måltavlor för våldsbejakande islamistiska terrorattacker. Våldsbejakande islamister begår även våldsattacker och terrordåd mot andra muslimer. Anhängare från shia-inriktningen inom islam (som salafi-jihadister anser inte vara muslimer) är särskilt utsatta, men också muslimer som har andra teologiska uttolkningar kan utgöra måltavlor. Våldsbejakande islamister ogillar i regel muslimer som umgås med icke-muslimer. Umgänge med "otrogna" kan enligt dem dra ner muslimer i moraliskt fördärv och de förespråkar därför segregation.

Agerar i det fördolda

Till skillnad från de våldsbejakande högerextrema- och vänsterextrema miljöerna som båda syns i offentligheten, agerar den våldsbejakande islamistiska miljön mer i det fördolda. De organiserar sig sällan i vanliga partier eller föreningar. Istället består miljön främst av lösa nätverk av vänner, bekanta eller släktingar som delar åsikter. Under 2010-talet växte den våldsbejakande islamistiska miljön kraftigt i Sverige och utomlands. Det berodde till stor del på att terrorgruppen Islamiska Staten (IS) lockade individer över hela världen. Ungefär 300 personer från Sverige reste ner till Mellanöstern för att ansluta sig till gruppen. Sedan IS förlorade stora landområden och ledande personer har dödats eller fängslats, minskade miljöns attraktivitet. Säkerhetspolisen menar att miljön i dagsläget inte växer.

2. Den våldsbejakande högerextrema miljön

Våldsbejakande högerextremism är precis som våldsbejakande islamistisk extremism ett samlingsbegrepp. Under lång tid kallade Säkerhetspolisen den här miljön för vit makt-miljön eftersom det var den mest framträdande delen. Idag råder en större mångfald när det kommer till inriktningar, grupper och ideologier, även om frågan kring den vita rasen fortfarande dominerar. Den våldsbejakande högerextrema miljön utgör tillsammans med den våldsbejakande islamistiska miljön de största terrorhoten i Sverige. Hoten kommer både från grupper och individer. Sedan 2010-talet har flera dödliga terrorattentat utförts av ensamagerande gärningspersoner som inspirerats av högerextrema idéer. Våldsbejakande högerextremisters vanligaste måltavlor är muslimer, judar, invandrare, HBTQI-personer, politiker och tjänstepersoner. Inom miljön finns anhängare av flera antisemitiska, rasistiska, homofoba, anti-feministiska och antidemokratiska ideologier. I Sverige är den mest framträdande ideologin nationalsocialism (ofta kallad nazism). Nationalsocialismens grundtanke är att mänskligheten kan delas in i olika raser. Personer från Norden och delar av Europa anses tillhöra den så kallade "vita" eller "ariska" rasen, som ses som bättre än andra raser.

Vita arier ska enligt nationalsocialismen inte beblanda sig med andra raser. Istället ska de härska över dem. Därför kallas den här inriktningen inom den högerextrema miljön även för vit makt-miljön. Demokrati är enligt nationalsocialister ett dåligt styrskick som inte räcker för att säkra den vita rasens överlevnad. En liten elit av ideologiskt renläriga ledare bör istället styra. Judar målas ofta ut som huvudfienden och anses i hemlighet sitta på all makt i samhället. Många högerextremister tror på konspirationsteorin om det stora folkutbytet (the Great Replacement). Kort handlar det om en global elit (ledd av judar och/eller så kallade globalister), som stöttar invandring från Afrika och Mellanöstern till länder där majoriteten av befolkningen är vit. Syftet är att utrota den vita rasen. Många högerextremister är beredda att använda våld mot dem som de ser som ansvariga för det påstådda folkutbytet.

På senare år har en idé om att samhällets kollaps bör påskyndas blivit populär. Så kallade våldsbejakande högerextrema accelerationister (från accelera – påskynda) menar att det är försent att åstadkomma förändring i dagens samhälle. Om den vita rasen ska överleva måste samhället och demokratin kollapsa genom ett raskrig mellan vita och icke-vita. Detta kan, enligt accelerationister, påskyndas genom att högerextremister utför terroråd ensamma eller i grupp. De här idéerna har legat bakom flera av de blodiga terroråd som genomförts av ensamagerande högerextremister under det senaste decenniet.

Snabb tillväxt av högerextrem miljö

Den högerextrema miljön har under de senaste åren vuxit snabbt. Fler idéer har tagit plats vid sidan av nationalsocialismen. Dessa fokuserar inte alltid på rasism eller antisemitism. Även miljö- och djurrättsfrågor har kommit att ta en större plats (så kallad ekofascism). Flera högerextrema extremister och terrorister har utvecklat sina idéer i internetforum. Internets ökade betydelse inom den våldsbejakande högerextrema miljön har medfört att miljön blivit mer internationell. Istället för att fokusera på sitt eget land ser högerextremister idag sig själva som en global rörelse. Det är viktigt att tänka på kopplingarna mellan det lokala och det globala inom högerextremismen.

3. Den våldsbejakande vänsterextrema miljön

Våldsbejakande vänsterextremister ser högerextremister, staten och kapitalismen som sina huvudfiender. Antifascism är en drivande tanke inom miljön och det tolkas väldigt brett. Det handlar inte enbart om att vara emot högerextrema grupper, utan också företag, politiker och myndigheter. De är emot det kapitalistiska systemet, som de menar upprätthåller förtryckande och fascistiska strukturer i samhället. Individer som vänsterextrema ser som högerextrema, anhängare av högerpartier eller företrädare för vissa företag och myndigheter, kan vara måltavlor.

Svår miljö att kartlägga och följa

I dagsläget är det inte sannolikt att våldsbejakande vänsterextremister kommer begå terrorattentat i syfte att döda många människor. Istället handlar hotet om våldsamma upplopp och kravaller, trakasserier, otillåten påverkan, kartläggning och olaga hot mot meningsmotståndare, politiker och företagsledare. Miljön är den minsta i antal aktiva individer. Men samtidigt är det en svår miljö att kartlägga och följa eftersom den är decentraliserad. Det finns inga traditionella organisationer med medlemsregister, utan är en miljö där individer organiserar sig i lösa nätverk, tillfälliga kampanjer och projekt. I skrivande stund är det mest välkända och aktiva nätverket Antifascistisk Front (AFA), som ibland också kallas antifa.

Vad innebär radikalisering?

Radikalisering innebär den process en person eller en grupp går igenom innan den blir en våldsbejakande extremist.

Vissa kritiker menar att ordet överanvänds för att smutskasta personer som har samhällskritiska idéer, men som tar avstånd från våld. Säkerhetspolisen har uppmärksammat att våldsbejakande och icke-våldsbejakande extremister låter allt mer lika varandra. Det kan därför vara svårt att avgöra vem som kan komma att ta till våld och vem som ”bara tycker”. Detta gör det viktigt att känna till vilka faktorer som kan leda till att någon kan tänka sig att utöva eller rättfärdiga ideologiskt motiverad brottslighet – och vad som kan bidra till att den inte radikaliserar. Radikalisering är en komplicerad process som inte har en enskild förklaring. Det finns ingen manual som beskriver hur en individ radikaliserar eller ett facit på hur processen går till.

Vanligare att män radikaliseras

Men bara för att radikaliseringsprocessen är komplicerad betyder det inte att det inte går att dra några slutsatser. Till att börja med är det vanligare att män radikaliseras än kvinnor. I de våldsbejakande extremistmiljöerna är den stora majoriteten män. Dock ska inte kvinnors radikalisering och engagemang i våldsbejakande extremistgrupper underskattas. Det finns en bild att flickor och kvinnor "luras" in våldsbejakande extremistgrupper av pappor, bröder, pojkvänner eller makar. Kvinnor kan vara precis lika ideologiskt övertygade som män.

Sena ungdomstiden och de tidiga vuxenåren störst risk

Det är lätt att tänka sig att unga är mer sårbara för radikalisering än vuxna individer, men det stämmer inte alltid. Den stora riskåldern är den sena ungdomstiden och de tidiga vuxenåren. Barn och ungdomar lever ofta i en övervakad tillvaro och är därför mindre troliga att radikaliseras. Det är när vuxenvärlden inte har full koll på en individ, och denne genomgår en sökande fas kantad av utmaningar som risken för radikalisering är som störst.

Det finns flera faktorer hos individer eller i deras sociala omgivning som kan leda till eller förhindra att de radikaliseras. Dessa kallas för risk- och skyddsfaktorer. Förutom risk- och skyddsfaktorer finns också så kallade push- och pullfaktorer. Exempel på pushfaktorer är fattigdom, segregation och storpolitiska händelser som krig och konflikter. Exempel på pullfaktorer är att ha vänner eller familj som ingår i en extremistmiljö, identitet- och äventyrssökande eller en upplevd/verklig väg till pengar och/eller social status. Push- och pullfaktorer är en bra bakgrundskunskap att ha med sig i arbetet mot våldsbejakande extremism. I det praktiska arbetet mot våldsbejakande extremism fokuserar du främst på risk- och skyddsfaktorer.

Internet en viktig samlingsplats

Det är värt att påminna om internets betydelse för radikaliseringsprocessen och för våldsbejakande extremistmiljöer. Det finns hittills ingen forskning som bevisar att internet har en ökad betydelse för radikalisering på samhällsnivå. Samtidigt är internet en viktig samlingsplats för våldsbejakande extremister. I utredningar efter terroråd runt om i världen har det på senare år framkommit att gärningspersoner i många fall radikaliserats och kommunicerat med andra extremister i forum på internet. Om du känner oro för en individ eller hanterar ett orosärende är det viktigt att inte glömma internet. Vem har individen kontakt med? På vilka sidor är hen aktiv? Vilken roll spelar internet i individens sociala samspel? Dessa frågor är viktiga för att få en mer heltäckande bild över individens livssituation och sociala liv.

Beröringspunkter med andra våldsmiljöer

Våldsbejakande extremism kan överlappa och gå in i andra våldsmiljöer, som kriminella gäng, MC-gäng, fotbollshuliganism och kriminella klannätverk. Ibland kan det vara svårt att avgöra om en fråga handlar om våldsbejakande extremism eller någonting annat. Här identifierar vi tre beröringspunkter som kan vara bra att ha kännedom om:

- **Vägen in och ut:** Det finns många likheter mellan personers motiv bakom att gå med i våldsbejakande miljöer och annan kriminalitet. Push- och pullfaktorer liknar de i den våldsbejakande extremismen. En skillnad är att ideologi och politik spelar mindre roll inom andra våldsmiljöer. Dessutom går våldsbejakande extremister i lägre grad brott än vad individer i andra våldsmiljöer gör.
- **Direkta kopplingar mellan personer:** Forskning har visat att det är vanligt att våldsbejakande extremister har anknytning till MC-gäng, fotbollshuliganism och kriminella nätverk. Det som sticker ut är att islamister i högre grad än andra extremister har anknytning till kriminella nätverk. Det är sannolikt att det förekommer personer som rör sig mellan dessa miljöer och/eller är aktiva i flera typer av våldsmiljöer samtidigt.
- **Typ av personer som deltar:** Män i den sena ungdomen eller tidiga vuxendomen är överrepresenterade i alla våldsmiljöer. Samtidigt får inte kvinnors roll underskattas. Precis som när det kommer till våldsbejakande extremism finns det kvinnor som deltar till fullo i våldshandlingar och brottslighet.

Det kan vara bra att känna till dessa likheter mellan våldsbejakande extremism och andra våldsmiljöer. Inträde i en våldsbejakande miljö kan leda vidare till annan brottslighet. Det är också bra att känna till att även om en person inte uttrycker extrema åsikter kan individen ändå vara i riskzon för att hamna i en våldsmiljö.

Mer läsning i ämnet

Om du skulle vilja läsa mer kan du söka dig till www.cve.se/publikationer

Stödtelefon för yrkesverksamma

Telefon: +46 8 527 44 290

Öppettider: Måndag-fredag 9.00 - 15.00
(helgfria vardagar)

cve
Center mot
våldsbejakande
extremism

+46 8 527 44 200 • Box 1386, 111 93 Stockholm • info@cve.se